

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 38 ได้กล่าวถึงเสรีภาพของประชาชนชาวไทยในเรื่องของการนับถือศาสนาว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนาตามความสมัครใจ...” ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาหนึ่งที่มีการนับถือในประเทศไทย มีคนไทยนับถือศาสนาอิสลามกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศคิดเป็นร้อยละ 6.5 (สำนักทะเบียนราษฎร, 2542 : 47-52) ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอย่างหนาแน่นในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างและเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากคำสอนของศาสนาอิสลามถือว่า การปฏิบัติตนทุกประการต้องเป็นไปตามหลักการของศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามไม่ว่าจะอยู่ในส่วนใดของประเทศหรือส่วนใดของโลก ทุกคนจะมีแนวทางการยึดถือปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน และถือว่าการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเป็นหน้าที่ที่มีอาจปฏิเสธได้ “มุสลิมไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลกไม่ว่าจะอยู่ในประเทศมุสลิมหรือไม่ก็ตาม แต่มุสลิมต้องนำเอาวัฒนธรรมอิสลามมาเป็นวัฒนธรรมหลัก(main culture) แห่งตน” (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 405) แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิมบางพื้นที่ อาจจะมีวิธีการปฏิบัติที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของชาวไทยในศาสนาอื่นที่อยู่รอบตัวได้เช่นกัน

ในการศึกษาวิถีปฏิบัติของชาวไทยมุสลิม ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาชุมชนมุสลิมดั้งเดิมที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการดำรงชีวิตแบบมุสลิมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องเป็นชุมชนกรุงเทพมหานครที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีขนาดของพื้นที่กว้างใหญ่พอสมควร และมีความสะดวกในการศึกษา โดยผู้วิจัยเห็นว่าในพื้นที่เขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครของเขตมีนบุรี เขตคลองสามวาและเขตหนองจอก เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทยังคงสภาพของสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้ มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่หนาแน่นมากกว่าร้อยละ 80 จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 275,355 คน (สำนักทะเบียนราษฎร, 2542 : 24 - 25) มีมัสยิดที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติการบริหารมัสยิด พ.ศ.2542 รวม 61 มัสยิด จาก 164 มัสยิดในกรุงเทพมหานคร(คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร, 2542 : 26 - 33) ทั้งนี้เพราะพื้นที่ที่มีมัสยิดนั้นเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม “มัสยิดเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวมุสลิม มุสลิมจะตั้งถิ่นฐานใน

ลักษณะจะถูกจัดเป็นกลุ่มก้อน เป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน โดยในแต่ละชุมชนจะมีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง (central place) มีอิหม่ามเป็นผู้นำชุมชน” (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 256) จึงถือได้ว่าพื้นที่นี้มีประชากรมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ของกรุงเทพมหานครและมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทยกทัพไปปราบพม่าทางภาคใต้แล้วเลยไปตีเมืองปัตตานี การณ์นี้ได้อพยพผู้คนจากเมืองดังกล่าวซึ่งเป็นมุสลิมมาไว้ในกรุงเทพฯ ถ้าเป็นเชื้อพระวงศ์ขุนนางจะนำมาปล่อยไว้ที่สี่แยกบ้านแขก ส่วนประชาชนพลเมืองจะนำมาไว้ที่ถนนตศ ถึงบ้านอู่ ประตูน้ำ (ในคลองแสนแสบ) ถึงสามแยกท่าไข่ ปากลัด เพชรบุรี จะเชิงเทรา นครนายก ปทุมธานี เมื่อปี พ.ศ.2329 และครั้งที่ 2 พ.ศ. 2334 ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดความไม่สงบในหัวเมืองภาคใต้ต้องยกทัพไปปราบถึง 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2374 และ พ.ศ.2381 ได้กวาดต้อนมุสลิมจากไทรบุรี ปัตตานีและโกสั๊กมา ยังนครศรีธรรมราชและกรุงเทพฯ มุสลิมส่วนหนึ่งถูกนำมาไว้ที่ คลองแสนแสบ แถบทรายกองดิน เมืองมีนบุรี (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 :108 - 113) ลูกหลานของมุสลิมจากหัวเมืองทางใต้จึงได้สร้างหลักปักฐานอยู่ในละแวกนั้นประมาณ 200 ปีแล้ว ทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจจะศึกษาถึงวัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิม ที่เป็นประเพณีในรอบชีวิต ซึ่งคำนวณ นवलสนอง (2540 : 16 - 20) ได้ศึกษาประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดพัทลุงพบว่า วัฒนธรรมอิสลามที่ชาวไทยมุสลิมในท้องถิ่นประพฤติปฏิบัติตนส่วนใหญ่จะเป็นการปฏิบัติไปตามแนวทางของคัมภีร์อัล-กุรอาน แต่จะมีบางพิธีที่ปฏิบัติตนตามที่บรรพบุรุษได้เคยปฏิบัติมา และเป็นที่น่าสนใจว่าวัฒนธรรมเหล่านี้มาจากแนวทางใด นอกจากนี้การศึกษาวัฒนธรรมอิสลามของเสาวนีย์จิตต์หมวด (2535 : 398 - 399) ยังได้กล่าวไว้ว่า

“อาจจะมีการได้รับความรู้การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ถูกต้อง อันเกิดจากการผสมผสานและผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ซึ่งมีสาเหตุทั้งจากเมื่อมีการเข้ารับอิสลามแล้วยังคงปฏิบัติวัฒนธรรมเดิมอยู่หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีโซอิสลาม จึงเกิดการหยิบยืมวัฒนธรรมของเพื่อนต่างศาสนามาใช้...การที่ชาวไทยมุสลิมอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีโซอิสลาม ต้องติดต่อสัมพันธ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับบุคคลที่ส่วนใหญ่อยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมอิสลาม ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการรับเอาวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมประจำชาติมาใช้ โดยปริยายซึ่งหลายสิ่งหลายประการ นอกจากไม่มีในหลักการของศาสนาอิสลามแล้วยังเป็นความผิดและบาปด้วย”

ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมอิสลาม ของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครเฉพาะพื้นที่เขตมีนบุรี เขตคลองสามวา และเขตหนองจอก น่าจะทำให้รู้ถึงลักษณะและรูปแบบของวัฒนธรรมอิสลามที่ชาวไทยมุสลิมยึดถือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมได้ นอกจากนี้ยังอาจทราบถึงการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรมระหว่าง

วัฒนธรรมอิสลามกับวัฒนธรรมของศาสนาอื่น ๆ ที่มีอยู่แต่เดิมในบริเวณนั้น ซึ่งการศึกษาวัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ดังกล่าว จะนำไปสู่การศึกษาหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่ถูกต้องที่ปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอานและสุนนะหะ¹ของท่านศาสดามูฮัมมัด(ศ็อลฯ)² ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมอิสลามและศึกษาวิถีปฏิบัติในเรื่องการเกิด การแต่งงาน การแต่งกาย และการตายจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการปฏิบัติในเรื่องการเกิด การแต่งงาน การแต่งกาย และการตาย ของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร

ปัญหาในการวิจัย

1. วิถีปฏิบัติในเรื่อง การเกิด การแต่งงาน การแต่งกาย และการตายของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร เป็นไปตามวัฒนธรรมอิสลามหรือไม่
2. วิถีปฏิบัติในเรื่องการเกิด การแต่งงาน การแต่งกายและการตายของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ในวิถีของวัฒนธรรมอิสลาม

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์โดยมีขอบเขตในการวิจัยดังนี้

1. ด้านพื้นที่ ศึกษาวัฒนธรรมอิสลามของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร เฉพาะในพื้นที่เขตมีนบุรี เขตคลองสามวา และเขตหนองจอก
2. ด้านประชากร ศึกษาประชากรจากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง 4 ชุมชนมัศยิดได้แก่ ชุมชนมัศยิดนูร์ลออิสลาม(กุ๊กด) เขตมีนบุรี ชุมชนมัศยิดกมาลุลอิสลาม(ทรายกองดิน) เขตคลองสามวา ชุมชนมัศยิดคอยรุตตี๊กว่า(ลำไทร)และชุมชนมัศยิดคารู๊สซุนนี่(กระท่อมราย) เขตหนองจอก
3. ด้านเนื้อหา ศึกษาวัฒนธรรมอิสลามเฉพาะในด้านการเกิด การแต่งงาน การแต่งกายและการตาย ที่มีการปฏิบัติอยู่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา

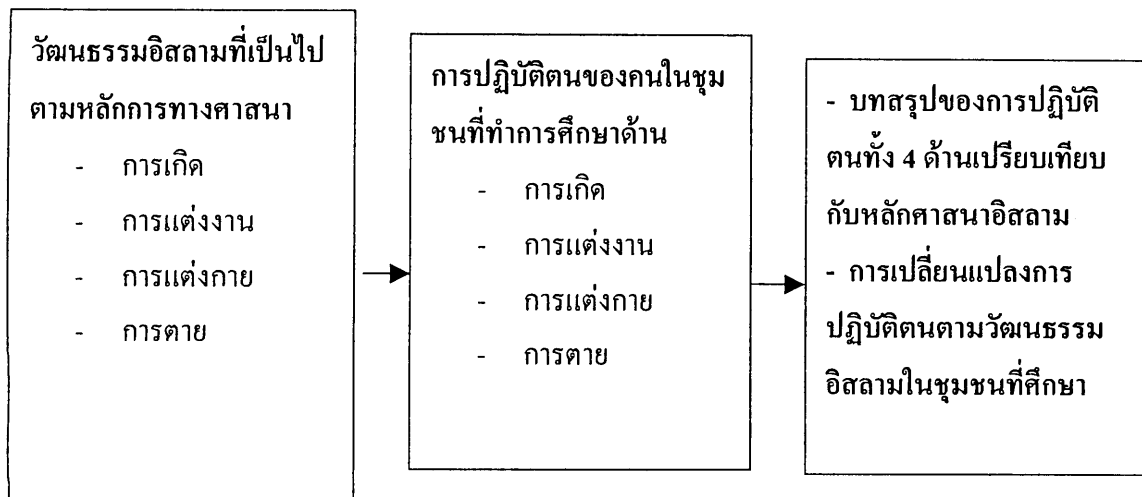
¹ คำพูดและการปฏิบัติของท่านศาสดามูฮัมมัด(ศ็อลฯ)

² มาจากคำว่า “ศ็อลลอลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม” มีความหมายว่าขอความโปรดปรานแห่งอัลลอฮ์และความสันติจงมีแต่ท่าน เป็นคำสวดที่ใช้กล่าวหรือเขียนหลังนามของท่านศาสดามูฮัมมัด

4. ด้านเวลา ศึกษาวิถีปฏิบัติของชาวไทยมุสลิมในอดีตถึงปัจจุบัน โดยใช้การสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่อายุ 15 ปีขึ้นไป

5. การศึกษานี้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ของเดอคไฮม์ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเรื่องการผสมผสานหรือสังสรรค์ระหว่าง วัฒนธรรม(acculturation)

6. ระยะเวลาที่ทำการศึกษาโดยใช้ช่วงเวลาการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2545 - เดือนพฤษภาคม 2547

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์ทั่วไป

1. วัฒนธรรม หมายถึง วิธีในการดำเนินชีวิต (ways of life) หรือ รูปแบบแห่งพฤติกรรม (behavior patterns) ของมนุษย์อันเป็นมรดกทางสังคมที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาทั้งนี้รวมผลงานต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

2. การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) หมายถึง การที่สังคมหรือกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาอยู่ร่วมกัน หรือติดต่อใกล้ชิดกัน จนฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายรับเอาวัฒนธรรมที่มีใช้ของตนมาปฏิบัติ หรือมาประยุกต์ปฏิบัติจนเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมของตน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง วิธีในการดำรงชีวิตของมุสลิมซึ่งมีที่มาที่สำคัญจากคัมภีร์อัล-กุรอาน และซุนนะหฺของท่านศาสดามูฮัมมัด (ศ็อลฯ)
2. มัสยิด หมายถึง สถานที่ที่ใช้ก้มกราบต่ออัลลอฮฺ(ซุบฮานฯ) ซึ่งเป็นสถานที่ที่สะอาด
3. อัลลอฮฺ หมายถึง พระนามหนึ่งใน 99 พระนามของพระเจ้าในศาสนาอิสลาม
4. ซุนนะหฺ หมายถึง คำพูดและการปฏิบัติของท่านศาสดามูฮัมมัด(ศ็อลฯ)
5. หะดีษ หมายถึง ข้อความอันเป็นคำกล่าวของท่านศาสดามูฮัมมัด(ศ็อลฯ) รวมทั้งผู้ใกล้ชิดซึ่งท่านยอมรับหรือไม่คัดค้าน
6. สัปบุรุษ หมายถึง ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยประจำในชุมชนและเป็นสมาชิกของมัสยิดนั้น
7. อิหม่าม หมายถึง ผู้นำในการปกครอง การบริหารชุมชนมุสลิมที่มีมัสยิด เป็นศูนย์กลาง และหมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่นำในการละหมาดรวมกันหลายคน
8. กอเต็บ หมายถึง ผู้กล่าวคุฏบะหฺคือคำอบรมสั่งสอนก่อนละหมาดวันศุกร์หรือละหมาดวันสำคัญทางศาสนา
9. บิหลัน หมายถึง ตำแหน่งหนึ่งของคณะกรรมการประจำมัสยิดในประเทศไทยมีหน้าที่อะซาน (การประกาศให้ทราบว่าจะเข้าเวลาละหมาดแล้ว)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเกิด การแต่งงาน การแต่งกาย และการตาย ตามวัฒนธรรมอิสลาม ที่มีอยู่ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
2. ทราบถึงวิถีปฏิบัติในเรื่องการเกิด การแต่งงาน การแต่งกายและการตายของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร จากอดีตถึงปัจจุบัน
3. ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวิถีปฏิบัติเรื่องการเกิด การแต่งงาน การแต่งกาย และการตายของชาวไทยมุสลิมในเขตชานเมืองด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานคร